

IZABELA WASIK

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Polska
Jagiellonian University in Kraków, Poland
e-mail: i.wasik@doctoral.uj.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0002-0104-7009>

Podstawy prawne organizacji kształcenia kobiet w liceach żeńskich w Austrii – wybrane przykłady działalności placówek galicyjskich

Wprowadzenie

Pod koniec XIX wieku w Europie zaczęto coraz silniej dostrzegać potrzebę kształcenia kobiet¹. W wielu krajach europejskich częściej swe podwoje dla kobiet na wybranych kierunkach otwierały uniwersytety². Dążenia te nie ominęły też monarchii habsburskiej³. Za równie ważne uznano kształcenie dziewcząt na niż-

¹ K. Dormus, *Wątek kształcenia dziewcząt w reformach szkolnych od czasów Komisji Edukacji Narodowej do II wojny światowej*, „Biuletyn Historii Wychowania” 2015, nr 33, s. 23–40; R. Dutkowska, *Żeńskie gimnazja Krakowa w procesie emancypacji kobiet (1896–1918)*, Kraków 1995; A. Bilewicz, *Prywatnie średnie, ogólnokształcące szkolnictwo żeńskie w Galicji w latach 1867–1914*, Wrocław 1997, s. 3–128.

² Jednym z pierwszych państw, które umożliwiło kobietom studiowanie medycyny, była Szwajcaria. Miało to miejsce w 1864 r. J. Mackiewicz, *Pierwsze kobiety z dyplomem lekarza na terenie zaborów rosyjskiego i austriackiego*, „Medycyna Nowożytna” 1999, nr 6/2, s. 79–98.

³ W monarchii habsburskiej taka możliwość pojawiła się nieco później, bo dopiero w 1897 r., kiedy kobiety mogły uczęszczać na wykłady prowadzone na wydziałach filozoficznych w charakterze słuchaczek nadzwyczajnych i zwyczajnych. Zob. rozporządzenie Ministra wyznań i oświaty z dnia 23 marca 1897, dotyczące się dopuszczenia niewiast do uczęszczania na wydziały filozoficzne c.k. uniwersytetów w przymocie uczennic zwyczajnych i nadzwyczajnych, Dz.U.P. 1897, cz. XXVIII, nr 84, s. 427–428. Natomiast od 1896 r. kobiety mogły uzyskiwać nostryfikację dyplomu lekarza uzyskanego na zagranicznym uniwersytecie. Zob. rozporządzenie Ministra wyznań i oświaty z dnia 19 marca 1896, dotyczące się nostryfikacji dyplomów doktorskich z medycyny uzyskanych przez kobiety za granicą, Dz.U.P. 1896, cz. XX, nr 45, s. 211–212. Możliwość odbywania przez kobiety

szych szczeblach edukacji. Od wielu lat w nauce prowadzone są badania dotyczące sytuacji kobiet w Austrii⁴, w tym w Galicji, ówczesnym kraju koronnym monarchii habsburskiej⁵. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie najważniejszych zagadnień dotyczących prawnych podstaw funkcjonowania liceów żeńskich w Austrii z uwzględnieniem praktyki tych placówek w Galicji. Poszczególne typy placówek edukacyjnych w Austrii w drugiej połowie XIX wieku coraz częściej zaczynały stanowić przedmiot ustawodawstwa zarówno państwowego, jak i krajowego. Z czasem unormowano zakres działania szkół ludowych⁶, wydziałowych⁷ i realnych⁸.

Przybierający na sile ruch kobiet, którego przedstawicielki zaczęły domagać się możliwości podjęcia studiów uniwersyteckich, przyspieszył ten proces⁹. Kwestie kształcenia średniego i uniwersyteckiego kobiet stanowiły również przedmiot obrad i żywych dyskusji podczas Kongresu Pedagogów Polskich, który odbył się w lipcu 1894 r.¹⁰, a brała w nim udział m.in. Kazimiera Bujwidowa¹¹. W ramach obrad

studiów medycznych istniała dopiero od 1900 r. Zob. rozporządzenie Ministra wyznań i oświaty w porozumieniu z Ministerstwem spraw wewnętrznych z dnia 3. września 1900, dotyczące się dopuszczenia niewiast do nauk medycznych i do doktoratu z wszech nauk lekarskich, Dz.U.P. 1900, cz. LXIV, nr 149, s. 379–380.

⁴ E. Rigler, *Frauenleitbild und Frauenarbeit in Österreich: vom ausgehenden 19. Jahrhundert bis zum Zweiten Weltkrieg*, München 1976; D.F. Good, M. Grandner, M.J. Maynes (red.), *Austrian women in the nineteenth and twentieth centuries: cross-disciplinary perspectives*, New York – Oxford 1996; G. Bischof, A. Pelinka, E. Thurner (red.), *Women in Austria*, New York 2017.

⁵ B. Czajeka, „Z domu w szeroki świat”: droga kobiet do niezależności w zaborze austriackim w latach 1890–1914, Kraków 1990; S. Kozak, *Kierunki aktywizacji zawodowej kobiet w Galicji w końcu XIX i na początku XX wieku w świetle spisów ludności*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne” 2019, t. 146, z. 1, s. 101–128; idem, *Aktywność gospodarcza kobiet w Galicji w świetle „Skorowidza przemysłowo-handlowego” z 1912 roku. Zarys problematyki*, „Studia z Historii Społeczno-Gospodarczej XIX i XX wieku” 2014, z. 13, s. 81–95.

⁶ Funkcjonowanie szkół ludowych określała m.in. ustawa z dnia 14 maja 1869 ustanawiająca zasady nauczania w szkołach ludowych, Dz.U.P. 1869, cz. XXIX, nr 62, s. 277–288. Szerzej: R. Pelczar, *Miejsce wiejskich szkół elementarnych i ich nauczycieli w życiu społeczności chłopskich w Galicji*, „Galicja. Studia i Materiały” 2015, nr 1, s. 114–133.

⁷ Działalność szkół wydziałowych określono w §§ 17–19 ustawy z dnia 14 maja 1869, zmienionej ustawą z dnia 2 maja 1883, zmieniającą niektóre przepisy ustawy z dnia 14 maja 1869, Dz.U.P. 1883, cz. XIX, nr 53, s. 199–206.

⁸ R. Pelczar, *Niższe szkoły realne w Galicji w latach 1842–1873*, „Prace Historyczne” 2022, nr 149, z. 1, s. 97–122; A. Kliś, *Uwagi Stanisława Zarańskiego o galicyjskim ustroju szkolnym*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny” 1984, z. 92, Prace z Historii Oświaty i Wychowania 1, s. 33–43.

⁹ „Nowe Tory: miesięcznik pedagogiczny” 1907, r. 2, z. 5, s. 492.

¹⁰ W czasie dyskusji omawiano m.in. decyzję Senatu Uniwersytetu Jagiellońskiego o dopuszczeniu kobiet w charakterze hospitantek po uzyskaniu zezwolenia ministerstwa „w wyjątkowych, uwzględnienia godnych wypadkach”, co wśród niektórych uczestników wydarzenia nie spotkało się z, eufemistycznie mówiąc, życzliwym przyjęciem. „Czas” 1894, r. 47, nr 161, s. 2.

¹¹ Szerzej: K. Dormus, *Kazimiera Bujwidowa 1867–1932. Życie i działalność społeczno-oświatowa*, Kraków 2002.

Antonina Machczyńska¹² wygłosiła referat zatytułowany „O potrzebie wyższego zakładu naukowego dla kobiet w Galicyi”. Referentka postulowała utworzenie liceum żeńskiego z pięcioletnim cyklem kształcenia, kończącym się egzaminem dojrzałości, który umożliwiłby podjęcie studiów uniwersyteckich¹³. Pomimo głosów krytycznych, wskazujących choćby na zbędność egzaminu dojrzałości dla kobiet, zebrani na kongresie przyjęli następującą uchwałę:

Kongres uznaje potrzebę utworzenia wyższego zakładu naukowego dla kobiet w Galicyi. Osobna komisja zajmie się obmyśleniem środków w celu przeprowadzenia tej uchwały. Komisję tę wybierze komitet urządzający kongres.

Ramy ujednoczenia działalności placówek wyznaczył prowizoryczny statut dla liceów żeńskich¹⁴. Wcześniej bowiem, głównie od lat 80. XIX wieku, były zakładane przeważnie jako inicjatywy oddolne, przy wsparciu miejscowych władz, i działały w górnej i dolnej Austrii, Styrii, Czechach i Trieście¹⁵. Jako cele ich powstania wskazywano zapewnienie kobietom bardziej dostosowanego do ich potrzeb wykształcenia wyższego, niż oferowały szkoły ludowe i wydziałowe, a także w pewnym sensie dostarczenie im przygotowania zawodowego. Cykl kształcenia, określony w § 2, wynosił sześć lat. Licea mogły funkcjonować jako szkoły publiczne lub prywatne¹⁶. Status tych pierwszych potwierdzał minister wyznań i oświaty¹⁷. Informacje o przyznanym statusie publikowano następnie zarówno w oficjalnych dziennikach

¹² Szerzej: D. Gruziel, *Antonina Machczyńska*, <http://www.herstorie.pl/kobiety/> [dostęp: 1.09.2024].

¹³ „Czas” 1894, r. 47, nr 161, s. 2.

¹⁴ *Prowizoryczny statut dla liceów żeńskich ogłoszony reskryptem ministerstwa wyznań i oświaty z 11 grudnia 1900*, l. 34. 551, dz. rozp. min. Nr. 65 [w:] J. Piwocki (red.), *Zbiór ustaw i rozporządzeń administracyjnych*, t. VI, Lwów 1913, s. 333–341.

¹⁵ Szerzej na temat funkcjonowania liceów: H. Kopia, *Licea i gimnazya żeńskie w Przedlitawii*, Lwów 1896.

¹⁶ Informacje o naborze w placówkach prywatnych często były reklamowane w prasie, a w niektórych wydaniach swoje ogłoszenia zamieszczało nawet kilka liceów. Przykładowe reklamy zawierały: „Dziennik Polski” (wydanie popołudniowe) 1902, r. XXXV, nr 404, s. 4, „Dziennik Polski” (wydanie popołudniowe) 1902, r. XXXV, nr 412, s. 4, „Kurjer Lwowski” 1903, r. XXI, nr 231, s. 8, „Dziennik Polski” (wydanie poranne) 1904, r. XXXVII, nr 394, s. 4, „Kurjer Lwowski” 1905, r. XXIII, nr 247, s. 7, „Nowa Reforma” 1905, r. XXIV, nr 143, s. 7, „Nowa Reforma” 1906, r. XXV, nr 183, s. 4, „Słowo Polskie” (wydanie popołudniowe) 1906, r. XI, nr 281, s. 11, „Nowa Reforma” (numer popołudniowy) 1907, r. XXVI, nr 333, s. 4, „Nowa Reforma” (numer popołudniowy) 1910, r. XXIX, nr 261, s. 5, „Nowa Reforma” (numer popołudniowy) 1913, r. XXXII, nr 278, s. 6.

¹⁷ W latach 1967–1918 urząd ten sprawowali: Eduard Taaffe, Anton Glineck, Leopold Hasner, Karl Stremayr, Adolf Tschabuschnigg, Josef Jiracek, Karl Fidler, Siegmund Conrad, Paul Gautsch, Stanisław Madeyski, Edward Rittner, Vinzenz Latour, Arthur Byland-Rheidt, Wilhelm Hartel, Alfred Bernd, Richard Bienenrth, Gustav Marchet, Josef Kanera, Karl Sturgkh, Max Hussarek, Ludwik Ćwikliński, Jerzy Madeyski, Richard Hampe. Zob. W. Łazuga, *Kalkulować... Polacy na szczytach C.K. Monarchii*, Poznań 2013, s. 404–418.

(C.k. Rady Szkolnej Krajowej), jak i w prasie codziennej¹⁸. Dopuszczono również prowadzenie przy tego typu placówkach oświatowych różnego rodzaju „kursów fachowych” dla lepszego zawodowego wykształcenia kobiet¹⁹. Takie działania wymagały jednak uprzedniego pozwolenia władzy szkolnej krajowej. Nie istniały żadne ograniczenia dla otwarcia liceum żeńskiego²⁰, o ile nie sprzeciwiało się to ogólnym celom naukowym. Zarówno statut liceów, jak i plan naukowy oraz ich późniejsze zmiany wymagały zatwierdzenia władz szkolnych. Podobnie władza szkolna krajowa musiała zaakceptować przepisy dyscyplinarne danej placówki.

1. Zasady funkcjonowania placówek

Od dyrektora (dyrektorki) szkoły i nauczycieli (nauczycielek) wymagano posiadania austriackiego obywatelstwa²¹, odpowiedniego wykształcenia dla szkół średnich oraz właściwej postawy (moralnej i politycznej)²². Jednak warunków tych nie traktowano jako absolutnych. Od warunku posiadania wykształcenia kierunkowego, w wypadkach zasługujących na szczególne uwzględnienie, zwalniał minister wyznań i oświaty, a przy braku obywatelstwa austriackiego – władza szkolna krajowa. Mianowanie dyrektora (dyrektorki) placówki podlegało zatwierdzeniu przez Ministerstwo Wyznań i Oświaty, a kadry nauczycielskiej – przez władzę szkolną krajową. Ponadto minister wyznań i oświaty mógł po wysłuchaniu bądź na wniosek władzy szkolnej krajowej żądać usunięcia ze stanowiska dyrektora (dyrektorki) lub nauczyciela (nauczycielki) oraz pozbawić szkołę prawa do wydawania świadectw szkolnych.

Od uczennic pobierano chesne, uregulowane według stosunków miejscowych, jednak zgodnie z zaleceniami miała to być „umiarkowana kwota”. Licea żeńskie należały do kategorii szkół średnich. Nadzór nad nimi sprawowali inspektorzy szkół

¹⁸ Informacje o statusach przyznawanych wybranym placówkom: zakładowi wychowawczo-naukowemu im. Felicji z Wasilewskich Boberskiej – „Dziennik Polski” (wydanie popołudniowe) 1903, r. XXXVI, nr 273, s. 2; liceum żeńskiemu w Przemyślu (z j. ruskim) – „Dziennik Polski” (wydanie popołudniowe) 1904, r. XXXVII, nr 556, s. 3–4; zakładowi siostr urszulanek – „Nowa Reforma” (wydanie poranne) 1915, r. XXXIV, nr 421, s. 3.

¹⁹ Wpisy chętnych na kursy organizowane przez szkołę gospodarstwa domowego we Lwowie przyjmowała dyrekcja liceum żeńskiego im. Królowej Jadwigi. Zob. „Gazeta Wieczorna” 1911, r. 1, nr 408, s. 6.

²⁰ Prasa relacjonowała także uroczystości związane z otwieraniem nowych placówek: „Głos Narodu: dziennik polityczny, założony w roku 1893 przez Józefa Rogosza” (wydanie poranne) 1902, r. X, nr 219, s. 5.

²¹ *Art. 1 państwowej ustawy zasadniczej z 21 grudnia 1867, d.u.p. Nr. 142, o powszechnych prawach obywateli, dla królestw i krajów, reprezentowanych w Radzie Państwa* [w:] S. Starzyński (red.), *Kodeks prawa politycznego, czyli Austriackie Ustawy Konstytucyjne 1848–1903*, Lwów 1903, s. 671–674.

²² Dyrekcje niektórych liceów angażowały się w różnego rodzaju akcje społeczne, np. Liceum Wiktorii Niedziałkowskiej oraz Liceum Zagórskiej przekazały pewne sumy pieniężne na fundusz Instytutu Pedagogicznego im. Elizy Orzeszkowej. Zob. „Gazeta Narodowa” 1907, r. XLVII, nr 7, s. 2.

średnich²³. Również Ministerstwo Wyznań i Oświaty miało prawo wyznaczania delegatów do liceów żeńskich. W przypadku braku uregulowań poszczególnych kwestii dotyczących funkcjonowania liceów żeńskich stosowano przepisy obowiązujące dla szkół średnich. W miarę możliwości wsparcie finansowe dla placówek oferował również Sejm Krajowy za pośrednictwem Wydziału Krajowego w formie zasiłków dla konkretnych liceów²⁴.

2. Przedmioty nauczane w placówkach

Dokonano podziału przedmiotów na obowiązkowe i nadobowiązkowe (§ 8). Do pierwszej kategorii zaliczono: religię, język wykładowy, język francuski, drugi język obcy („nowoczesny”) lub język krajowy, geografię, historię ze szczególnym uwzględnieniem historii kultury i sztuki, matematykę, historię naturalną, rysunki wolnорęczne, geometryczną naukę poglądową i kaligrafię. Do drugiej kategorii należały: śpiew, gimnastyka, kobiece roboty ręczne, stenografia oraz specjalna nauka gospodarstwa domowego.

Tabela 1. Liczba godzin realizowanych tygodniowo przez uczennice w liceach żeńskich (wybór)

Nazwa przedmiotu	I klasa	II klasa	III klasa	IV klasa	V klasa	VI klasa
Nauka religii	2	2	2	2	1 (ew. 2)	1 (ew. 2)
Język wykładowy	5	4	4	4	4	4
Język francuski	5	5	5	4	4	4
Język angielski	–	–	–	3	4	4
Geografia	2	2	2	2	2	1
Historia	1	2	2	2	2	3
Arytmetyka	3	3	2	2	2	3
Nauki przyrodnicze	2	2	4	4	4	2
Geometria poglądowa	3	3	3	3	2	3
Kaligrafia	2	1	–	–	–	–
Śpiew	2	2	2	2	2	2
Gimnastyka	2	2	2	2	2	2
Kobiece roboty ręczne	2	2	2	2	2	2

²³ Podział poszczególnych okręgów był również publikowany w Dzienniku Urzędowym c.k. Rady Szkolnej Krajowej, np. Dziennik Urzędowy c.k. Rady szkolnej krajowej w Galicyi (dalej: Dziennik Urzędowy), Lwów 1904, r. VIII, nr 22, s. 414–416. W sprawozdaniu przygotowanym przez dyrekcję Liceum Żeńskiego Wiktorii Niedziałkowskiej za rok szkolny 1904/1905 r. widnieje informacja o wizytacji przeprowadzonej przez c.k. inspektora szkół średnich w styczniu 1905 r. i jej pomyslnym wyniku. W. Niedziałkowska, *Sprawozdanie Liceum Żeńskiego W. Niedziałkowskiej za rok szkolny 1904/5*, Lwów 1905, s. 4.

²⁴ „Nowa Reforma” (numer popołudniowy) 1907, r. XXVI, nr 495, s. 3.

Inne przedmioty szkolne mogły zostać wprowadzone do programu po uzyskaniu pozwolenia władzy szkolnej krajowej. Tygodniowa liczba godzin przedmiotów obowiązkowych dla uczennic wynosiła 24 w klasach niższych i 26 w klasach wyższych. Natomiast liczebność klasy nie powinna była przekraczać 40 dziewcząt. W razie konieczności zalecano tworzenie klas równoległych (§ 12). Dążono także do tego, aby lekcje przedmiotów obowiązkowych odbywały się w godzinach przedpołudniowych. Na koniec każdego roku szkolnego uczennice otrzymywały świadectwo. Oceny były tożsame z tymi stosowanymi w szkołach średnich. Również dla początku i zakończenia roku szkolnego oraz wyszczególnienia dni świątecznych obowiązywały rozwiązania przyjęte dla szkół średnich, choć w praktyce wymagano reagowania na bieżącą sytuację wewnętrzną²⁵. W ciągu roku szkolnego o postępach i zachowaniu powiadamiano rodziców za pomocą poświadczeń cenzurowych, a o wynikach klasyfikacji śródrocznej niekiedy informowała prasa²⁶.

Decyzję o dopuszczeniu uczennicy do kontynuowania nauki w następnym roku szkolnym, na podstawie osiągniętych wyników, podejmowała konferencja nauczycielska. Jeśli taka decyzja nie mogła zapaść bez wątpliwości, to należało odbyć egzamin promocyjny. Uczennicy przysługiwała możliwość jednorazowego powtórzenia danej klasy. Nie można było udzielić dyspensy od żadnych przedmiotów. Wyjątek dotyczył jedynie rysunków, na podstawie świadectwa lekarskiego, o czym decydowało grono nauczycielskie. Szczegółowy program nauki religii miał zostać przygotowany w porozumieniu z władzami religijnymi²⁷. Budynek szkolny musiał odpowiadać wymogom higienicznym²⁸. Zalecano, by miał on dostęp do ogrodu lub podwórza. Już wówczas bowiem podkreślano rolę ruchu i ćwiczeń w procesie edukacji i życia człowieka. Zalecano też odbywanie z uczennicami wycieczek do muzeum²⁹, fabryk

²⁵ W 1908 r. z powodu epidemii szkarlatyny zdecydowano o przedłużeniu wakacji, „Głos Narodu: dziennik założony w r. 1893 przez Józefa Rogosza” (wydanie południowe) 1908, r. XVI, nr 390, s. 4.

²⁶ Według relacji „Głosu Narodu” w krakowskim liceum żeńskim uczennice osiągnęły bardzo dobre rezultaty zarówno w nauce, jak i w zachowaniu: „Głos Narodu: dziennik polityczny, założony w roku 1893 przez Józefa Rogosza” (wydanie poranne) 1903, r. XI, nr 31, s. 5. Podobna relacja ukazała się również w gazecie „Nowa Reforma” 1903, r. XXII, nr 26, s. 2.

²⁷ Przykładowo zatwierdzony plan nauki dla wyznania rzymskokatolickiego przez c.k. Radę Szkolną Krajową, Dziennik Urzędowy, Lwów 1907, r. XI, nr 28, s. 505–506.

²⁸ Wskazówki dotyczące zachowania higieny wśród uczennic zawierano również w przepisach wewnątrzszkolnych, publikowanych niekiedy w sprawozdaniach dyrekcji szkoły. Zalecano chociażby dbanie o czystość ciała i ubrań, zachowywanie odpowiedniej postawy ciała podczas nauki oraz unikanie takich aktywności, które mogłyby łatwo spowodować wypadek. Uczennice były także zobligowane do poinformowania dyrekcji o poważniejszych chorobach. W. Niedziałkowska, *Sprawozdanie Liceum...*, s. 57.

²⁹ Uczennice z Liceum Wiktorii Niedziałkowskiej podczas wycieczek odwiedzały Panorame Racławicką, Muzeum Dzieduszyckich i Muzeum Przemysłowe. Ibidem, s. 6–7.

i urzędów „popierających dobrobyt”³⁰. Celem tych działań miało być wprowadzenie dziewcząt w życie codzienne. Należy jednak pamiętać, iż powyższe rozwiązania i cele edukacji odnoszono do ówczesnego standardu i roli kobiety w społeczeństwie na początku XX wieku.

3. Zasady przyjmowania uczennic i wyposażenie placówek

Aby dziewczęta mogły zacząć naukę w liceum żeńskim, wymagano spełnienia następujących warunków:

- ukończenia 10. roku życia (lub ukończenia go w roku kalendarzowym przyjęcia do szkoły);
- uzyskania pozytywnego wyniku z egzaminu wstępnego³¹. Istniała jednak możliwość zwolnienia uczennicy z konieczności przystępowania do niego, jeśli na uzyskanym świadectwie szkoły ludowej z języka wykładowego, rachunków, a także z religii otrzymała noty co najmniej „dobre”. W przypadku późniejszego dołączenia do szkoły wymagano dostarczenia świadectwa z poprzedniej szkoły żeńskiej lub przystąpienia do egzaminu wstępnego. Zmiana przez uczennicę szkoły wydziałowej na liceum żeńskie mogła prowadzić do zwolnienia z egzaminów z tych przedmiotów, które z pomyślnym skutkiem w poprzedniej szkole ukończyła. Wymagania dla I klasy określono jako analogiczne dla szkół średnich.

Ponadto naukę mogły podjąć uczennice, które uczęszczały tylko na naukę poszczególnych przedmiotów (§ 11). Określano je jako „nadzwyczajne uczennice”. O ich dopuszczeniu do podjęcia edukacji decydowało grono pedagogiczne.

W liceach żeńskich mogły być używane jedynie takie książki i pomoce naukowe, które zostały zaakceptowane przez ministra wyznań i oświaty. Ponadto każda placówka miała zostać wyposażona w niezbędne pomoce naukowe, szczególnie te przeznaczone do nauki geografii i historii, historii naturalnej, fizyki, chemii oraz rysunków. Co więcej, zakładano powstanie biblioteki dla nauczycieli, i dla uczennic, o czym informowano w przygotowywanych sprawozdaniach poszczególnych placówek³². Oprócz określenia przedmiotów czy ogólnych warunków funkcjonowania liceów żeńskich konieczne było sprecyzowanie wymagań w odniesieniu do kadry

³⁰ Uczennice odwiedzały takie zakłady, jak: fabryka kafl i ceramiki, drukarnia, miejska gazownia, a nawet fabryka tytoniu. Ibidem, s. 7.

³¹ O terminach egzaminów wstępnych do liceów żeńskich informowano również w prasie lokalnej. „Nowa Reforma” (numer popołudniowy) 1907, r. XXVI, nr 30, s. 2–3.

³² W liceum i gimnazjum prowadzonym przez siostry urszulanek każda klasa posiadała własną biblioteczkę, a uczennice składały sprawozdania z każdej przeczytanej pozycji. S.M. Devechy, *Sprawozdanie Gimnazjum Realnego i Liceum SS. Urszulanek w Kołomyi z prawem publiczności za rok szkolny 1912/13*, Kołomyja 1913, s. 3.

nauczycielskiej³³. Posady w liceach żeńskich obejmowali zarówno nauczyciele, jak i nauczycielki³⁴.

4. Cele nauczania poszczególnych przedmiotów

Dla nauczanych przedmiotów precyzyjnie określono cel każdego z nich i realizowany wymiar godzin tygodniowych³⁵. Szczegółowy program nauki religii miały układać władze poszczególnych związków wyznaniowych. Nauka języków obcych³⁶ powinna zapewnić osiągnięcie przez uczennice biegłości w gramatyce ustnej i pisemnej. Dziewczęta miały również zostać zaznajomione z najwybitniejszymi dziełami literatury i jej rozwojem oraz analizą gatunków literackich. Kluczowym warunkiem wyboru poszczególnych dzieł była „stosowność dla żeńskiej młodzieży”. Przy analizie konkretnych utworów konieczne było również poznawanie biografii ich autorów. Analogicznie określono cele nauki języka francuskiego czy angielskiego. Dodatkowo przy językach obcych wskazano na obowiązek uczennic zaznajomienia się z literaturą francuską ostatnich trzech wieków, także tą z czasów króla Ludwika XIV, natomiast w literaturze angielskiej – od czasów elżbietańskich. Celem nauki geografii było uzyskanie wiadomości o powierzchni ziemi, astronomii, z uwzględnieniem jej właściwości, oraz podziału politycznego na świecie. Wymagano też dokładnej znajomości informacji o Austro-Węgrzech i o tych krajach wchodzących w skład państwa, które miały znaczenie dla handlu.

Jako cele nauki historii wskazano obeznanie z historią powszechną, ze szczególnym naciskiem na historię Austro-Węgier oraz wiedzę dotyczącą rozwoju kulturalnego. Zwracano także uwagę na poznanie ważniejszych epok z historii sztuki. Nauczyciele mieli krzewić postawy patriotyczne, określane jako „wzmacnianie miłości ojczyzny”, wskazywać na ważne wydarzenia państwowe oraz znaczące po-

³³ *Przepisy o egzaminie dla kandydatów na urząd nauczycielskiego w liceach żeńskich, ogłoszone re-skryptem ministerstwa wyznań i oświaty z 11. grudnia 1900, l. 34. 551 Dz. rozp. min. Nr. 65 [w:] J. Piwocki (red.), Zbiór ustaw..., t. VI, s. 351–357.*

³⁴ W roku szkolnym 1904/1905 w Liceum Wiktorii Niedziałkowskiej łącznie uczyło 19 osób, w tym 7 kobiet. W. Niedziałkowska, *Sprawozdanie Liceum...*, s. 21. W roku szkolnym 1912/1913 w gimnazjum i liceum prowadzonym przez siostry urszulanki kadre pedagogiczną stanowiło 27 osób, przy czym zatrudniano 13 nauczycielek. S.M. Devechy, *Sprawozdanie Gimnazjum Realnego...*, s. 19–20.

³⁵ Podczas I wojny światowej z uwagi na ówczesne warunki realizacja nauki napotykała pewne trudności. „Słowo Polskie” (wydanie popołudniowe) 1914, r. XIX, nr 382, s. 6.

³⁶ Pomagały w tym z pewnością prenumеровane w placówkach czasopisma, np. w liceum prowadzonym przez siostry urszulanki „Les Annales Politiques et Litteraires”, „La semaine de Susette”, „L’Echo de Paris”. S.M. Devechy, *Sprawozdanie Gimnazjum Realnego...*, s. 32.

stacie. Warto również podkreślić zalecenie, aby na lekcjach na wszystkich poziomach poruszać temat „działania wybitnych kobiet”.

Arytmetyka miała dostarczyć pewności w działaniach na liczbach nieoznaczonych i oznaczonych, całych i ułamkach, również w działaniach pamięciowych. Umiejętności te miały pozwolić na ich późniejsze wykorzystanie w życiu codziennym, np. na potrzeby prowadzenia gospodarstwa domowego, oszczędzania, a nawet ubezpieczeń. W zaleceniach znalazły się również – co istotne dla ukazania ówczesnego poziomu świadomości – położenie nacisku na praktyczność analizowanych zagadnień mających odnosić się do „mieszczańskiego gospodarstwa domowego” oraz unikanie przygotowywania zadań z nieprawdopodobnie wielkimi liczbami bądź ułamkami. Naukę geometrii skoncentrowano na najważniejszych właściwościach poszczególnych zagadnień płaszczyzn i kół oraz zadań konstrukcyjnych.

Z kolei historia naturalna miała dostarczyć znajomości ciał naturalnych, ich rozwoju i właściwości³⁷. Już wówczas podczas lekcji poruszano zagadnienia pozaszanowania natury, znajomości budowy i funkcji życiowych ciała ludzkiego³⁸. Za istotne uznano też wiadomości o zachowaniu właściwej higieny. Nauki przyrodnicze skoncentrowano na zjawiskach natury, obserwacji i eksperymencie. Dla nauki fizyki podstawę stanowił eksperyment³⁹. Nauka rysunków miała wyrobić poczucie piękna, nabycie umiejętności biegłego plastycznego przedstawiania motywów roślinnych, rysowania z perspektywy, jak również rysowania ludzkiej twarzy lub krajobrazów⁴⁰. Kaligrafia przygotowywała uczennice do nabycia stosownych umiejętności. Śpiew umożliwiał nabycie podstawowych wiadomości z zakresu muzyki, umiejętności śpiewania pewnej liczby pieśni, ludowych i ojczystych. Gimnastyka miała wskazać na przydatność ćwiczeń fizycznych dla wszechstronnego rozwoju ciała i zdrowia. Podczas lekcji zwracano również uwagę na naturalny wdzięk w chodzeniu dziewcząt. Za interesujące można też uznać zalecenie „popierania siły woli, wytrwałości i zamięłowania do porządku”. Kobięce roboty ręczne zapewniały biegłość w posługiwaniu się igłą. Nauka zasad stenografii umożliwiała z kolei wyćwiczenie u uczennicy wyraźnego pisma w celu prowadzenia korespondencji poprzez praktyczną naukę dla tempa umiarkowanego.

³⁷ W sprawozdaniu Liceum Wiktorii Niedziałkowskiej zawarto informację o zakupie map, atlasów oraz globusa. W. Niedziałkowska, *Sprawozdanie Liceum...*, s. 48.

³⁸ W sprawozdaniu Liceum Wiktorii Niedziałkowskiej zawarto informację o zakupie na potrzeby naukowe czaszki, modelu oka, ucha, przekrój głowy oraz skóry. Ibidem.

³⁹ W sprawozdaniu Liceum Wiktorii Niedziałkowskiej zawarto informację o zakupie m.in. wagi hydrostatycznej, elektromagnesu, soczewki. Ibidem.

⁴⁰ Niekiedy organizowano również wystawy prac przygotowanych przez uczennice, a relację publikowano w prasie. „Głos Narodu” 1913, r. XXI, nr 146, s. 2.

5. Egzamin dojrzałości

Jako że nauka w liceum żeńskim mogła zakończyć się egzaminem dojrzałości, warto poświęcić uwagę procedurze przeprowadzania takich egzaminów. Należy jednak zaznaczyć, że zdanie tego egzaminu nie uprawniało do podjęcia studiów na uniwersytecie w charakterze słuchaczki zwyczajnej⁴¹. Było to także przedmiotem krytyki ze strony ówczesnej prasy⁴², aczkolwiek niektóre relacje prasowe wskazywały na możliwość podjęcia studiów na wydziale filozoficznym⁴³. Absolwentki publicznych liceów żeńskich miały natomiast możliwość podjęcia pracy jako farmaceutki⁴⁴. Zachęcano je także do dalszej edukacji na różnego rodzaju kursach organizowanych m.in. przez Akademię Handlową w Krakowie⁴⁵. Procedurę egzaminacyjną regulowało rozporządzenie Ministerstwa Wyznań i Oświaty z 1901 r.⁴⁶, a następnie nowe rozporządzenie wydane w 1908 r.⁴⁷ Wskazywano, że celem egzaminu dojrzałości jest sprawdzenie wiadomości abiturientek dla celów liceów żeńskich. Egzaminy te mogły przeprowadzać jedynie placówki, które posiadały przymiot publicznych⁴⁸ i możliwość wydawania świadectw oraz odbywania takiego egzaminu przyznaną przez ministra wyznań i oświecenia publicznego. Miały one miejsce po zakończe-

⁴¹ K. Dormus, *Krakowskie gimnazja żeńskie przełomu XIX i XX wieku*, „Studia Paedagogica Ignatiana” 2016, t. 19, nr 2, s. 90, <https://apcz.umk.pl/SPI/article/view/SPI.2016.2.004> [dostęp: 10.10.2023]; J. Gulczyńska, *Drogi edukacyjne pokolenia Urszuli Ledóchowskiej*, „Pedagogia Christiana” 2008, t. 22, nr 2, s. 136. Absolwentki liceów żeńskich mogły podjąć studia w charakterze słuchaczek nadzwyczajnych. Zob. Dziennik Urzędowy, Lwów 1908, r. XII, nr 9, s. 128, na mocy decyzji ministra wyznań i oświaty uznano liceum im. Królowej Jadwigi za równorzędne z seminariami nauczycielskimi żeńskimi i jego absolwentkom zezwolono na podjęcie studiów jako nadzwyczajnym słuchaczkom wydziału filozoficznego, w razie spełnienia wymogów wstępnych.

⁴² „Kurjer Lwowski” 1905, r. XXIII, nr 350, s. 1. Znalazła się tam również sugestia, iż właściwym celem funkcjonowania liceów żeńskich w ich obecnym kształcie byłoby kształcenie tych kobiet, które nie posiadały „aspiracji uniwersyteckich”.

⁴³ „Głos Narodu: dziennik polityczny, założony w roku 1893 przez Józefa Rogosza” (wydanie poranne) 1902, r. X, nr 145, s. 4.

⁴⁴ Rozporządzenie Ministerstw spraw wewnętrznych oraz wyznań i oświaty z dnia 7 kwietnia 1904, zawierające dopuszczenie abiturientek publicznych liceów żeńskich do zawodu farmaceutycznego (przemysłu aptekarskiego), Dz.U.P. 1904, cz. XXII, nr 40.

⁴⁵ „Gazeta Powszechna” 1910, r. III, nr 207, s. 4.

⁴⁶ Rozporządzenie Ministra Wyznań i Oświaty z dnia 3 października 1901, zawierające przepisy o odbywaniu egzaminów dojrzałości w liceach żeńskich, L. 27.915, Dziennik Urzędowy, Lwów 1903, r. VII, nr 34, s. 521–531.

⁴⁷ *Rozporządzenie ministerstwa wyznań i oświaty z 31 marca 1908, l. 15. 667, Dz. Rozp. Min. Nr. 23, którym się wydaje nowy przepis dla odbywania egzaminów dojrzałości w liceach żeńskich* [w:] J. Piwocki (red.), *Zbiór ustaw...*, t. VI, s. 341–351.

⁴⁸ Informacje o takim statucie publikowano w Dzienniku Urzędowym c.k. Rady Szkolnej Krajowej, przykładowo: Dziennik Urzędowy, Lwów 1904, r. VIII, nr 29, s. 521; Dziennik Urzędowy, Lwów 1906, r. X, nr 4, s. 48; Dziennik Urzędowy, Lwów 1906, r. X, nr 8, s. 136; Dziennik Urzędowy, Lwów 1906, r. X, nr 14, s. 278; Dziennik Urzędowy, Lwów 1907, r. XI, nr 3, s. 45.

niu roku szkolnego, a ich przebiegiem kierował krajowy inspektor szkolny lub jego zastępcy⁴⁹.

Aby przystąpić do egzaminu, należało zgłosić taką chęć na dwa miesiące przed końcem drugiego półrocza poprzez złożenie podania podpisanego również przez ojca lub jego zastępcę, zawierającego przebieg edukacji uczennicy. Następnie grono pedagogiczne na specjalnej konferencji obradowało na temat prawdopodobieństwa zdania egzaminu dojrzałości przez poszczególne dziewczęta z uwagi na ich dotychczasowy przebieg edukacji. W przypadku braku takiego stwierdzenia dyrektor liceum powinien odradzać rodzicom przystąpienie do egzaminu ich córki wraz z podaniem motywów takiej oceny. Natomiast nie mogły podejść do egzaminu przed upływem roku te uczennice, które otrzymały świadectwo według brzmienia rozporządzenia z 1901 r. drugiego lub trzeciego stopnia, a według rozporządzenia z 1908 r. – jeśli w ostatniej klasie była to ocena „niepomyślna”. Na zasadzie wyjątku dopuszczano również absolwentki prywatnych liceów po ukończeniu przez nie 17. roku życia oraz po wykazaniu posiadanego wykształcenia.

Egzamin składał się z dwóch części: pisemnej i ustnej. Egzamin pisemny z reguły miał się odbywać na trzy tygodnie przed egzaminem ustnym, a dokładny termin wyznaczała władza szkolna krajowa; informacje te podawała też niekiedy prasa⁵⁰ oraz dziennik urzędowy c.k. Rady Szkolnej Krajowej⁵¹. Zdanie egzaminu pisemnego uprawniało do „zatrzymania” uzyskanych ocen na potrzeby późniejszego powtórzenia egzaminu ustnego. Różnice pomiędzy rozporządzeniami z 1901 i 1908 r. dotyczyły przedmiotów egzaminacyjnych. W obu przewidziano wypracowanie w języku wykładowym, na który przeznaczano pięć godzin, dotyczące jednego z trzech przygotowanych tematów⁵², wypracowanie polegające na przetłumaczeniu na język francuski, na które przeznaczano cztery godziny. Rozporządzenie z 1901 r. wskazywało ponadto na wolne wypracowanie w języku niemieckim, a rozporządzenie z 1908 r. – na tłumaczenie z języka angielskiego (trzy godziny). Co więcej, w rozporządzeniu z 1901 r. na zadania składały się cztery zagadnienia z geometrii i arytmetyki, a eksternistki przygotowywały również pracę rysunkową. Należy przy tym zaznaczyć, że dyktowania poleceń nie wliczano do czasu egzaminu. Poszczególne tematy wybierał inspektor szkolny krajowy z tematów zaproponowanych

⁴⁹ Czasem podczas egzaminu byli obecni goście specjalni, tacy jak namiestnik czy wiceprezydent c.k. Rady Szkolnej Krajowej. W. Niedziałkowska, *Sprawozdanie Liceum...*, s. 8.

⁵⁰ „Gazeta Narodowa” 1906, r. XLVI, nr 56, s. 2.

⁵¹ Przykładowo: Dziennik Urzędowy, Lwów 1905, r. IX, nr 14, s. 190; Dziennik Urzędowy, Lwów 1906, r. X, nr 6, s. 92.

⁵² W liceum prowadzonym przez siostry urszulanki w 1913 r. tematy zaproponowane przez komisję były następujące: 1. Pierwiastek uczuciowy w literaturze polskiej, 2. Unia Horodelska na tle stosunków współczesnych, 3. Woda w przyrodzie ze stanowiska fizyki. S.M. Devechy, *Sprawozdanie Gimnazjum Realnego...*, s. 24.

przez nauczycieli poszczególnych przedmiotów, przy czym według rozporządzenia z 1901 r. miał również prawo zaproponować swój temat. Odmiennie uregulowano zaś możliwość korzystania ze słowników przy pracach w językach obcych, gdyż w 1901 r. zakazano korzystania ze słowników, a w rozporządzeniu z 1908 r. umożliwiano powyższe działanie. Natomiast teksty podawano na piśmie lub dyktowano, ale nie wskazywano na autora czy tytuł. Na mocy § 10 dokładano wszelkich starań, aby uczennice wcześniej przed egzaminem nie wiedziały o możliwych tematach.

W celu uniemożliwienia oszukiwania podczas egzaminu postanowiono, iż w jednej sali mogło się znajdować nie więcej niż 20 według brzmienia rozporządzenia z 1901 r., a według rozporządzenia z 1908 r. – pomiędzy 20 a 25 dziewcząt. Możliwość opuszczenia sali mogła nastąpić jedynie w nagłych przypadkach. Również pod koniec egzaminu odbierano od dziewcząt zarówno czystopis, jak i przygotowane w czasie egzaminu notatki. Z przebiegu egzaminu sporządzano szczegółowy protokół. Dodatkowo w rozporządzeniu z 1908 r. postanowiono, że gdyby któraś z egzaminowanych nie chciała oddać swojej pracy, należało uznać, iż nie przystąpiła do egzaminu. W przypadku zauważenia, że egzaminowana korzystała z czyjejś pracy czy używała niedozwolonych materiałów, musiała opuścić salę. Ponadto miała cały egzamin powtórzyć pod osobnym nadzorem. Novum w rozporządzeniu z 1908 r. była utrata wszelkiego prawa do podejścia do egzaminu dojrzałości w razie dopuszczenia się cięższych przekroczeń lub ponownej próby oszukiwania. O tych rozwiązaniach dziewczęta miały być zawiadamiane przed rozpoczęciem egzaminu. Na mocy § 11 rozporządzenia z 1901 r. prace pisemne sprawdzało przynajmniej dwóch nauczycieli, a według rozporządzenia z 1908 r. taka sytuacja miała miejsce wyłącznie w razie uzyskania negatywnej oceny.

Egzamin ustny odbywał się przez cztery godziny przed południem i cztery godziny po południu. Komisja egzaminacyjna składała się z przewodniczącego krajowego inspektora szkolnego lub jego zastępcy, dyrektora placówki oraz nauczycieli poszczególnych przedmiotów egzaminacyjnych. Ponadto minister oświaty miał prawo wyznaczenia według rozporządzenia z 1901 r. innych członków komisji, a według rozporządzenia z 1908 r. – delegata do komisji. Jako publiczność mogli wziąć udział w egzaminie także zastępcy państwowych władz i korporacji związanych z danym liceum oraz rodzice lub opiekunowie uczennic, choć według rozporządzenia z 1901 r. obecność tej ostatniej grupy dopuszczano jedynie „na wyraźne żądanie”. Egzamin ustny przeprowadzano według rozporządzenia z 1901 r. z języka wykładowego, języka niemieckiego, języka francuskiego, języka krajowego, geografii, historii, matematyki, fizyki i biologii, natomiast według rozporządzenia z 1908 r. – z języka wykładowego, drugiego języka, historii, geografii oraz historii naturalnej. Nowością przewidzianą w rozporządzeniu z 1908 r. była możliwość wyboru języka obcego egzaminu ustnego, jeśli dana uczennica zdała egzaminy pisemne z języków obcych.

Wybór taki nie przysługiwał, jeśli któraś z prac została oceniona negatywnie, i z tego właśnie języka uczennica była zobligowana zdawać egzamin.

W przypadku eksternistek istniał obowiązek zdawania egzaminów z obu języków obecnych. Ponadto jeśli nie mogły udowodnić pomyślnej oceny z matematyki, powinny przed egzaminem pisemnym przygotować pracę pisemną według poziomu trudności i objętości przewidzianego dla zadań szkolnych dla klasy VI. Wymagano od nich również przygotowania prac z zakresu rysunków co do przedmiotu wyznaczonego przez dyrektora na wniosek nauczyciela przedmiotu. W przypadku niemożności wykazania się przez eksternistki wiedzą z innych przedmiotów wymagano zdania egzaminów z zakresu materiału od klasy III do IV. Z egzaminów tych sporządzano protokół. Kolejność odpowiedzi przy egzaminach ustnych ustalał przewodniczący. Zalecano, aby na każdą z kandydatek przeznaczać nie więcej niż godzinę. Pytania, które mogły zostać podane dziewczętom w formie pisemnej, wpisywano do protokołu, sporządzonego przez nauczyciela, który nie egzaminował bezpośrednio.

Ocenę formułowano na podstawie pisemnych i ustnych odpowiedzi, biorąc pod uwagę cel funkcjonowania tego typu placówek, natomiast w rozporządzeniu z 1908 r. brano pod uwagę także wyniki osiągnięte w procesie całej edukacji licealnej. Za interesującą nowość w rozporządzeniu z 1908 r. należy uznać wskazówki, aby podczas poszczególnych egzaminów nie doprowadzać do niejako „odtwórczego przedstawienia wiedzy” czy pytań dotyczących jedynie kwestii wyrywkowych, które mogły być wynikiem pamięciowego opanowania danego zagadnienia, bez jego należytego zrozumienia. Sugerowano więc, aby przebieg egzaminu był zbliżony do colloquium. Egzamin kończyła uchwała komisji o przyznaniu dojrzałości. Mógł w nim także wziąć udział delegat ministerstwa. W pierwszym przypadku istniała możliwość dodania „z odszczególnieniem”⁵³. Odczytywano i sprawdzano poprawność protokołu, podpisywanego potem przez wszystkich członków komisji.

Następnie wydawano świadectwo dojrzałości. Zawierało ono imię i nazwisko, miejsce i datę urodzenia, kraj rodzinny, wyznanie, wyszczególnienie szkół, do jakich egzaminowana uczęszczała, oraz wyszczególnienie oceny (dojrzała większością głosów, dojrzała jednogłośnie lub dojrzała z wyszczególnieniem). Dokument ten podpisywali według rozporządzenia z 1901 r. wszyscy członkowie komisji egzaminacyjnej, a według rozporządzenia z 1908 r. – przewodniczący, dyrektor, gospodarz klasy. W przypadku uznania egzaminowanej za niedojrzałą komisja postanawiała zwykłą większością głosów, czy może ona powtórzyć egzamin po połowie, czy po całym roku szkolnym. Natomiast eksternistka mogła zostać reprobowana na czas

⁵³ Zdarzały się przypadki, iż o wynikach egzaminów dojrzałości informowano w prasie. „Nowa Reforma” (wydanie poranne) 1914, r. XXXIII, nr 216, s. 3; „Głos Narodu” (wydanie poranne) 1918, r. XXVI, nr 121, s. 3.

nieograniczony. Na własną prośbę uczennica mogła otrzymać specjalne poświadczenie, w którym został wskazany termin powtórzenia egzaminu.

W rozporządzeniu z 1901 r. dopuszczano jedynie do trzykrotnego, a w rozporządzeniu z 1908 r. – do dwukrotnego powtórzenia samego egzaminu dojrzałości. Określono również takse za egzamin i wynosiła ona: według rozporządzenia z 1901 r. 12 koron, a według rozporządzenia z 1908 r. 20 koron dla uczennicy liceum publicznego, natomiast dla prywatystek i eksternistek odpowiednio: 36 koron lub 50 koron. Ponadto jeśli uczennica była zwolniona w całości lub w części z czesnego, miało to zastosowanie do egzaminu dojrzałości. Możliwość zwrotu taksy istniała tylko wtedy, gdy kandydatka odstępowała od udziału w egzaminie. Takse rozdzielano dla poszczególnych nauczycieli i dyrektora biorących udział w egzaminie. Następnie według rozporządzenia z 1901 r. przesyłano wykaz reprobowanych kandydatek wszystkim liceom żeńskim z prawem odbywania egzaminów dojrzałości, a według rozporządzenia z 1908 r. obowiązek taki nałożono na władzę szkolną krajową, która zawiadamiała pozostałe władze szkolne krajowe królestw i krajów reprezentowanych w Radzie Państwa o przeprowadzonych egzaminach. Ponadto przewodniczący komisji egzaminacyjnej składał c.k. Radzie Szkolnej Krajowej krótkie sprawozdanie z przebiegu i wyników egzaminów dojrzałości, a ta przedkładała je Ministerstwu Wyznań i Oświaty.

6. C.k. Rada Szkolna Krajowa wobec liceów żeńskich w Galicji

Działania podejmowane przez c.k. Radę Szkolną Krajową⁵⁴ były wielotorowe i dotyczyły różnych aspektów codziennego funkcjonowania tego rodzaju placówek edukacyjnych, będących często następstwem działań ministra wyznań i oświaty. Odnosiły się one do organizacji toku nauki, w tym do przerw w czasie nauki⁵⁵,

⁵⁴ C.k. Rada Szkolna Krajowa została utworzona na mocy najwyższego postanowienia cesarza Franciszka Józefa I z 25 czerwca 1867 r. Zob. obwieszczenie c.k. Namiestnictwa z dnia 6. lipca 1867 r., liczba 5306 Pr. dotyczące się ustanowienia Rady szkolnej krajowej dla Królestwa Galicji i Lodomeryi z Wielk. Księst. Krakowskiem, Dz.u.kr., Lwów 1867, cz. IV, Nr. 12, s. 18. Zakres działania c.k. Rady Szkolnej Krajowej normowały m.in. statut organizacyjny dotyczący się ustanowienia Rady szkolnej krajowej w Królestwie Galicji i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem (Dz.u.kr., Lwów 1867, cz. IV, s. 18–19), a także ustawa o radzie szkolnej krajowej z dnia 15 lutego 1905 o Radzie szkolnej krajowej (Dz.u.kr. Lwów, 1905, cz. VI, Nr 39, s. 112–116). Na temat rady szkolnej krajowej galicyjskiej: M. Bobrzyński, *Statut Rady Szkolnej Krajowej Galicyjskiej. Studium prawno-polityczne*, Kraków 1903, <https://polona.pl/item/statutrady szkolnej krajowej galicyjskiej studiumprawnopolityczne,Njc4NTc1OTk/8/#info:metadata> [dostęp: 10.10. 2023].

⁵⁵ Okólnik c.k. Rady Szkolnej Krajowej do Dyrekcyi wszystkich c.k. gimnazyów, c.k. szkół realnych, gimnazyów żeńskich i liceów żeńskich, Dziennik Urzędowy, Lwów 1903, r. VII, nr 32, s. 485–486.

a nawet samego procesu edukacyjnego⁵⁶. Co więcej, c.k. Rada Szkolna Krajowa podejmowała decyzje o obsadzie poszczególnych stanowisk⁵⁷, w tym przenosiła nauczycieli i nauczycielki w stan spoczynku⁵⁸. Zachęcała także do popierania inicjatyw ogólnoedukacyjnych, np. muzeum szkolnego we Lwowie⁵⁹. Działania tego organu przyczyniły się do umożliwienia absolwentkom liceów żeńskich ubiegania się o przyjęcie na wyższe lata kształcenia w seminariach nauczycielskich⁶⁰, a tym samym zdobycie konkretnego zawodu.

Ponadto w Dzienniku Urzędowym c.k. Rady Szkolnej Krajowej ogłaszano konkursy na wolne posady nauczycielskie w liceach żeńskich⁶¹ oraz informowano o odznaczeniach przyznanych przez cesarza⁶². Przepisy dotyczyły również sprecyzowania procedur bezpieczeństwa⁶³ oraz dokumentowania historii szkół⁶⁴. Należy pozytywnie ocenić działania mające na celu eliminację zauważonych nieprawidłowości podczas przeprowadzanych inspekcji i podejmowanych prób wprowadzenia środków zaradczych m.in. co do niejednolitego monitorowania postępów podopiecznych⁶⁵ czy braku przestrzegania przez niektórych nauczycieli planu nauki⁶⁶, a nawet zachowań uczniów szkół średnich⁶⁷. Aktywność c.k. Rady Szkolnej Krajowej koncentrowała się też na bieżących zmianach dotyczących uproszczenia procedury

⁵⁶ Okólnik c.k. Rady Szkolnej Krajowej [...] w sprawie unikania zbędnych wyrazów obcych w języku niemieckim, Dziennik Urzędowy, Lwów 1916, r. XX, nr 10, s. 117–118.

⁵⁷ Przykładowe informacje o mianowanych: Dziennik Urzędowy, Lwów 1908, r. XII, nr 18, s. 306; Dziennik Urzędowy, Lwów 1909, r. XIII, nr 30, s. 674.

⁵⁸ Przykładowe ogłoszenie o przeniesieniu w stan spoczynku: Dziennik Urzędowy, Lwów 1911, r. XV, nr 4, s. 54.

⁵⁹ Okólnik c.k. Rady Szkolnej Krajowej do Dyrekcji wszystkich szkół średnich [...] w sprawie założenia Muzeum szkolnego, Dziennik Urzędowy, Lwów 1903, r. VII, nr 36, s. 561.

⁶⁰ Okólnik c.k. Rady Szkolnej Krajowej [...] w sprawie przyjmowania ukończonych uczennic publicznych liceów żeńskich do seminariów nauczycielskich żeńskich, Dziennik Urzędowy, Lwów 1904, r. VIII, nr 2, s. 22–23.

⁶¹ Przykładowe ogłoszenia: Dziennik Urzędowy, Lwów 1908, r. XII, nr 14, s. 260, 1908, r. XII, nr 15, s. 275–276.

⁶² Przykładowa informacja: Dziennik Urzędowy, Lwów 1908, r. XII, nr 32, s. 507.

⁶³ Okólnik c.k. Rady Szkolnej Krajowej [...] w sprawie środków zaradczych na wypadek pożaru w budynkach szkolnych, Dziennik Urzędowy, Lwów 1908, r. XII, nr 16, s. 278–281.

⁶⁴ Okólnik c.k. Rady Szkolnej Krajowej [...] w sprawie prowadzenia kroniki szkolnej, Dziennik Urzędowy, Lwów 1913, r. XVII, nr 12, s. 225–226.

⁶⁵ Okólnik c.k. Rady Szkolnej Krajowej [...] w sprawie katalogów klasowych, Dziennik Urzędowy, Lwów 1904, r. VIII, nr 2, s. 24–25.

⁶⁶ W tym przypadku dotyczyło ono nauczycieli religii mojżeszowej. Okólnik c.k. Rady Szkolnej Krajowej, Dziennik Urzędowy, Lwów 1905, r. IX, nr 33, s. 553.

⁶⁷ Okólnik c.k. Rady Szkolnej Krajowej [...] w sprawie powstrzymywania młodzieży szkolnej od demonstracji i strajków, Dziennik Urzędowy, Lwów 1918, r. XXII, nr 3, s. 49–51.

egzaminacyjnej⁶⁸. Dbano również o zasób używanych materiałów edukacyjnych⁶⁹ oraz pozycji książkowych do poszczególnych przedmiotów⁷⁰. Mimo to w prasie zdarzały się głosy krytyki pod adresem tego jakże istotnego elementu w systemie organów krajowych Galicji, oprócz Sejmu Krajowego⁷¹ oraz Wydziału Krajowego⁷². Zarzucano bowiem niesprawiedliwe traktowanie gimnazjum żeńskiego w Krakowie, któremu pomimo dobrych wyników naukowych i bardzo dużej popularności⁷³ odmawiano przyznania prawa publiczności.

Podsumowanie

W praktyce funkcjonowanie liceów żeńskich było krytykowane m.in. za przyjętą podstawę programową i poziom nauczania⁷⁴. Przede wszystkim wskazywano na brak nauki języków klasycznych oraz niewystarczający poziom nauczania matematyki i przedmiotów przyrodniczych⁷⁵. Pomimo tych zarzutów szkoły te stanowiły ważny etap w procesie zapewnienia kobietom dostępu do edukacji, świadczyły o wprawdzie powolnym⁷⁶, ale zmieniającym się podejściu społecznym w tej kwestii. Jako plusy można uznać określenie maksymalnej liczby dziewcząt, jakie powinny uczyć się w jednej klasie, akcentowanie pozytywnej roli ruchu i ćwiczeń fizycznych dla młodzieży, a także zadania nauczycieli takie jak krzewienie miłości do ojczyzny, co było szczególnie istotne dla Polaków. Pozytywnie można też ocenić ukazywanie podczas lekcji znaczących postaci kobiecych. Również zasady przeprowadzenia egzaminów i wyrażone tam „instrukcje”, np. co do unikania pytań mogących sugerować jedynie wybiórcze i odtwórcze zapamiętanie materiału, zasługują na pozytywną ocenę.

⁶⁸ Okólnik c.k. Rady Szkolnej Krajowej [...] w sprawie uproszczenia postępowania przy ustnych egzaminach dojrzałości, *Dziennik Urzędowy*, Lwów 1906, r. X, nr 16, s. 318–319.

⁶⁹ Na przykład map, *Dziennik Urzędowy*, Lwów 1909, r. XIII, nr 8, s. 135.

⁷⁰ Przykładowo w 1907 r. zaliczono książki: *Zasady chemii organicznej w zastosowaniu do potrzeb życia codziennego dla liceów żeńskich* (*Dziennik Urzędowy*, Lwów 1907, r. XI, nr 23, s. 402) oraz *Zarys geologii* (*Dziennik Urzędowy*, Lwów 1907, r. XI, nr 27, s. 483), zaś w 1909 r. książki: J. Słószarz, *Katechizm religii katolickiej* zarówno dla liceów żeńskich, jak i szkół realnych (*Dziennik Urzędowy*, Lwów 1909, r. XIII, nr 7, s. 111) i K. Krotoski, *Historia powszechna. Tom II. Historia średniowiecza* (*Dziennik Urzędowy*, Lwów 1912, r. XVI, nr 23, s. 534).

⁷¹ S. Grodziski, *Sejm Krajowy Galicyjski*, t. I–II, Kraków 2018.

⁷² M. Małecki, *Wydział Krajowy sejmów galicyjskiego. Geneza, struktura i zakres kompetencji, następstwo prawne*, Kraków 2014.

⁷³ „Nowe Tory: miesięcznik pedagogiczny” 1907, r. 2, z. 5, s. 493.

⁷⁴ Z. Ruta, *Wyzsza Szkoła Realna oraz III Gimnazjum i Liceum im. Adama Mickiewicza w Tarnowie w latach 1897–1939*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny” 1981, z. 75, *Prace Pedagogiczne* 3, s. 112.

⁷⁵ J. Gulczyńska, *Drogi edukacyjne...*, s. 136.

⁷⁶ Krytykowano postulaty powszechności w dostępie do edukacji średniej dla kobiet, opowiadając się za elitarnością tego rodzaju edukacji, „Głos Narodu: dziennik polityczny, założony w roku 1893 przez Józefa Rogosza” (wydanie poranne) 1902, r. X, nr 49, s. 2–3.

Samo ministerstwo było zadowolone z postępów uczennic i popierało rozwój tego typu placówek⁷⁷, w praktyce jednak zauważono z czasem spadającą liczbę chętnych, szczególnie w liceach prywatnych, na rzecz popularności prywatnych gimnazjów żeńskich⁷⁸.

Oprócz wspomnianych słabości ówczesnych placówek edukacyjnych dla kobiet warto także wymienić znaczną wysokość taksy egzaminacyjnej, zwiększoną dodatkowo rozporządzeniem z 1908 r., szczególnie w porównaniu z taksą uiszczaną przez kandydatów na lekarzy weterynarii publicznej służby zdrowia przy urzędach administracyjnych (24 korony)⁷⁹ czy przez kandydatki na położne za egzamin, ślubowanie oraz przygotowanie dyplomu (50 koron)⁸⁰. Negatywnie należy również ocenić obniżenie wymagań przy egzaminach dojrzałości. Za ciekawą konkluzję można zaś uznać wyrażoną na łamach „Kraju” opinię:

Nienależy zapominać, że kwestja podniesienia oświaty kobiet jest również ważną jak i kwestja ludu, albowiem jak słusznie powiedział jeden z największych myślicieli, „takim jest społeczeństwo, — jaką jest kobieta”⁸¹.

BIBLIOGRAFIA

Źródła prawa

- Dziennik Urzędowy c. k. Rady szkolnej krajowej w Galicyi, Lwów 1904, r. VIII, nr 22, 29.
 Dziennik Urzędowy c. k. Rady szkolnej krajowej w Galicyi, Lwów 1905, r. IX, nr 14.
 Dziennik Urzędowy c. k. Rady szkolnej krajowej w Galicyi, Lwów 1906, r. X, nr 4, 6, 8, 14.
 Dziennik Urzędowy c. k. Rady szkolnej krajowej w Galicyi, Lwów 1907, r. XI, nr 3, 23, 27, 28.
 Dziennik Urzędowy c. k. Rady szkolnej krajowej w Galicyi, Lwów 1908, r. XII, nr 14, 15, 18, 32.
 Dziennik Urzędowy c. k. Rady szkolnej krajowej w Galicyi, Lwów 1909, r. XIII, nr 7, 8, 30.
 Dziennik Urzędowy c. k. Rady szkolnej krajowej w Galicyi, Lwów 1911, r. XV, nr 4.
 Dziennik Urzędowy c. k. Rady szkolnej krajowej w Galicyi, Lwów 1912, r. XVI, nr 23.
 Dziennik Urzędowy c. k. Rady szkolnej krajowej w Galicyi, Lwów 1916, r. XX, nr 14.

⁷⁷ Okólnik c.k. Rady Szkolnej Krajowej [...] w sprawie popierania liceów żeńskich i ewentualnego przypuszczenia uczennic do nauki wspólnej z męską młodzieżą w szkołach średnich, Dziennik Urzędowy, Lwów 1910, r. XIV, nr 25, s. 451–453.

⁷⁸ Dziennik Urzędowy, Lwów 1916, r. XX, nr 14, s. 209. W 1907 r. w Galicyi w prywatnych gimnazjach żeńskich kształciły się 1043 uczennice, a w 10 prywatnych liceach żeńskich liczba uczennic wynosiła 948. „Nowe Tory: miesięcznik pedagogiczny” 1907, r. 2, z. 5, s. 471.

⁷⁹ § 23 rozporządzenia ministra spraw wewnętrznych z dnia 21 marca 1873, względem egzaminu lekarzów i weterynarzów dla otrzymania stałej posady w publicznej służbie zdrowia przy urzędach administracyjnych. Dz.U.P. 1873, cz. XII, nr 37, s. 148–152.

⁸⁰ § 17 rozporządzenia Ministra wyznań i oświaty w porozumieniu z Ministrem spraw wewnętrznych z dnia 27 stycznia 1898, dotyczące się regulaminu powszechnego naukowego i służbowego szkół dla położnych. Dz.U.P. 1898, cz. IX, nr 35, s. 35–39.

⁸¹ „Kraj” 1872, nr 204, s. 1, pisownia oryginalna.

- Obwieszczenie c.k. Namiestnictwa z dnia 6 lipca 1867 r., liczba 5306 Pr. tyczące się ustanowienia Rady szkolnej krajowej dla Królestwa Galicji i Lodomeryi z Wielk. Księst. Krakowskiem, Dz.u.kr., Lwów 1867, cz. IV, nr 12.
- Okólnik c.k. Rady Szkolnej Krajowej [...] w sprawie katalogów klasowych, Dziennik Urzędowy c. k. Rady szkolnej krajowej w Galicji, Lwów 1904, r. VIII, nr 2.
- Okólnik c.k. Rady Szkolnej Krajowej [...] w sprawie powstrzymywania młodzieży szkolnej od demonstracji i strajków. Dziennik Urzędowy c. k. Rady szkolnej krajowej w Galicji, Lwów 1918, r. XXII, nr 3.
- Okólnik c.k. Rady Szkolnej Krajowej [...] w sprawie prowadzenia kroniki szkolnej. Dziennik Urzędowy c. k. Rady szkolnej krajowej w Galicji, Lwów 1913, r. XVII, nr 12.
- Okólnik c.k. Rady Szkolnej Krajowej [...] w sprawie przyjmowania ukończonych uczennic publicznych liceów żeńskich do seminarjów nauczycielskich żeńskich, Dziennik Urzędowy c. k. Rady szkolnej krajowej w Galicji, Lwów 1904, r. VIII, nr 2.
- Okólnik c.k. Rady Szkolnej Krajowej [...] w sprawie środków zaradczych na wypadek pożaru w budynkach szkolnych, Dziennik Urzędowy c. k. Rady szkolnej krajowej w Galicji, Lwów 1908, r. XII, nr 16.
- Okólnik c.k. Rady Szkolnej Krajowej [...] w sprawie unikania zbędnych wyrazów obcych w języku niemieckim. Dziennik Urzędowy c. k. Rady szkolnej krajowej w Galicji, Lwów 1916, r. XX, nr 10.
- Okólnik c.k. Rady Szkolnej Krajowej [...] w sprawie uproszczenia postępowania przy ustnych egzaminach dojrzałości, Dziennik Urzędowy c. k. Rady szkolnej krajowej w Galicji, Lwów 1906, r. X, nr 16.
- Okólnik c.k. Rady Szkolnej Krajowej [...] w sprawie popierania liceów żeńskich i ewentualnego przypuszczenia uczennic do nauki wspólnej z męską młodzieżą w szkołach średnich. Dziennik Urzędowy c. k. Rady szkolnej krajowej w Galicji, Lwów 1910, r. XIV, nr 25.
- Okólnik c.k. Rady Szkolnej Krajowej do Dyrekcji wszystkich szkół średnich [...] w sprawie założenia Muzeum szkolnego, Dziennik Urzędowy c. k. Rady szkolnej krajowej w Galicji, Lwów 1903, r. VII, nr 36.
- Okólnik c.k. Rady Szkolnej Krajowej, Dziennik Urzędowy c. k. Rady szkolnej krajowej w Galicji, Lwów 1905, r. IX, nr 33.
- Piwocki J. (red.), *Zbiór ustaw i rozporządzeń administracyjnych*, t. IV, Lwów 1912.
- Piwocki J. (red.), *Zbiór ustaw i rozporządzeń administracyjnych*, t. VI, Lwów 1913.
- Rozporządzenie Ministerstw spraw wewnętrznych oraz wyznań i oświaty z dnia 7 kwietnia 1904, zawierające dopuszczenie abiturjentek publicznych liceów żeńskich do zawodu farmaceutycznego (przemysłu aptekarskiego), Dz.u.p. 1904, cz. XXII, nr 40.
- Rozporządzenie ministra spraw wewnętrznych z dnia 21 marca 1873, względem egzaminu lekarzów i weterynarzów dla otrzymania stałej posady w publicznej służbie zdrowia przy urzędach administracyjnych, Dz.U.P. 1873, cz. XII, nr 37.
- Rozporządzenie Ministra wyznań i oświaty w porozumieniu z Ministerstwem spraw wewnętrznych z dnia 3 września 1900, tyczące się dopuszczenia niewiast do nauk medycznych i do doktoratu z wszech nauk lekarskich, Dz.U.P. 1900, cz. LXIV, nr 149.

- Rozporządzenie Ministra wyznań i oświaty w porozumieniu z Ministrem spraw wewnętrznych z dnia 27 stycznia 1898, dotyczące się regulaminu powszechnego naukowego i służbowego szkół dla położnych, Dz.U.P. 1898, cz. IX, nr 35.
- Rozporządzenie Ministra wyznań i oświaty z dnia 19 marca 1896, dotyczące się nostryfikacji dyplomów doktorskich z medycyny uzyskanych przez kobiety za granicą, Dz.U.P. 1896, cz. XX, nr 45.
- Rozporządzenie Ministra wyznań i oświaty z dnia 23 marca 1897, dotyczące się dopuszczenia niewiast do uczęszczania na wydziały filozoficzne c.k. uniwersytetów w przymiocie uczennic zwyczajnych i nadzwyczajnych, Dz.U.P. 1897, cz. XXVIII, nr 84.
- Rozporządzenie Ministra Wyznań i Oświaty z dnia 3 października 1901, zawierające przepisy o odbywaniu egzaminów dojrzałości w liceach żeńskich, L. 27.915, Dziennik Urzędowy, Lwów 1903, r. VII, nr 34.
- Starzyński S. (red.), *Kodeks prawa politycznego czyli Austriackie Ustawy Konstytucyjne 1848–1903*, Lwów 1903.
- Statut organizacyjny dotyczący się ustanowienia Rady szkolnej krajowej w Królestwie Galicji i Lodomerji z Wielkiem Księstwem Krakowskim, Dz.u.kr., Lwów 1867, cz. IV.
- Ustawa o radzie szkolnej krajowej z dnia 15 lutego 1905, Dz.u.kr., 1905, cz. VI, Nr 39.
- Ustawa z dnia 14 maja 1869 ustanawiająca zasady nauczania w szkołach ludowych, Dz.U.P. 1869, cz. XXIX, Nr 62.

Literatura

- Bilewicz A., *Prywatne średnie, ogólnokształcące szkolnictwo żeńskie w Galicji w latach 1867–1914*, Wrocław 1997.
- Bischof G., Pelinka A., Thurner E. (red.), *Women in Austria*, New York 2017.
- Bobrzyński M., *Statut Rady Szkolnej Krajowej Galicyjskiej. Studium prawnopolityczne*, Kraków 1903, <https://polona.pl/item/statutradyszkolnejkrajowejgalicyjskiejstudiumprawnopolityczne,Njc4NTc1OTk/8/#info:metadata>.
- Czajeczka B., *„Z domu w szeroki świat”: droga kobiet do niezależności w zaborze austriackim w latach 1890–1914*, Kraków 1990.
- Devechy S.M., *Sprawozdanie Gimnazjum Realnego i Liceum SS. Urszulanek w Kołomyi z prawem publiczności za rok szkolny 1912/13*, Kołomyja 1913.
- Dormus K., *Kazimiera Bujwidowa 1867–1932. Życie i działalność społeczno-oświatowa*, Kraków 2002.
- Dormus K., *Krakowskie gimnazja żeńskie przełomu XIX i XX wieku*, „Studia Paedagogica Ignatiana” 2016, t. 19, nr 2, s. 90, <https://apcz.umk.pl/SPI/article/view/SPI.2016.2.004>.
- Dormus K., *Wątek kształcenia dziewcząt w reformach szkolnych od czasów Komisji Edukacji Narodowej do II wojny światowej*, „Biuletyn Historii Wychowania” 2015, nr 33, s. 23–40.
- Dutkova R., *Żeńskie gimnazja Krakowa w procesie emancypacji kobiet (1896–1918)*, Kraków 1995.
- Good D.F., Grandner M., Maynes M.J. (red.), *Austrian women in the nineteenth and twentieth centuries: cross-disciplinary perspectives*, New York – Oxford 1996.
- Grodziski S., *Sejm Krajowy Galicyjski*, t. I–II, Kraków 2018.
- Gruziel D., *Antonina Machczyńska*, <http://www.herstorie.pl/kobiety/>.

- Gulczyńska J., *Drogi edukacyjne pokolenia Urszuli Ledóchowskiej*, „Paedagogia Christiana” 2008, t. 22, nr 2, s. 133–148.
- Kliś A., *Uwagi Stanisława Zarańskiego o galicyjskim ustroju szkolnym*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny” 1984, z. 92, *Prace z Historii Oświaty i Wychowania* 1, s. 33–43.
- Kopia H., *Licea i gimnazya żeńskie w Przedlitawii*, Lwów 1896.
- Kozak S., *Aktywność gospodarcza kobiet w Galicji w świetle „Skorowidza przemysłowo-handlowego” z 1912 roku. Zarys problematyki*, „Studia z Historii Społeczno-Gospodarczej XIX i XX wieku” 2014, z. 13, s. 81–95.
- Kozak S., *Kierunki aktywizacji zawodowej kobiet w Galicji w końcu XIX i na początku XX wieku w świetle spisów ludności*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne” 2019, t. 146, z. 1, s. 101–128.
- Łazuga W., *Kalkulować... Polacy na szczytach C.K. Monarchii*, Poznań 2013.
- Mackiewicz J., *Pierwsze kobiety z dyplomem lekarza na terenie zaborów rosyjskiego i austriackiego*, „Medycyna Nowożytna” 1999, nr 6/2, s. 79–98.
- Małecki M., *Wydział Krajowy sejmu galicyjskiego. Geneza, struktura i zakres kompetencji, następstwo prawne*, Kraków 2014.
- Niedziałkowska W., *Sprawozdanie Liceum Żeńskiego W. Niedziałkowskiej za rok szkolny 1904/5*, Lwów 1905.
- Pelczar R., *Miejsce wiejskich szkół elementarnych i ich nauczycieli w życiu społeczności chłopskich w Galicji*, „Galicja. Studia i Materiały” 2015, nr 1, s. 114–133.
- Pelczar R., *Niższe szkoły realne w Galicji w latach 1842–1873*, „Prace Historyczne” 2022, nr 149, z. 1, s. 97–122.
- Rigler E., *Frauenleitbild und Frauenarbeit in Österreich: vom ausgehenden 19. Jahrhundert bis zum Zweiten Weltkrieg*, München 1976.
- Ruta Z., *Wyższa Szkoła Realna oraz III Gimnazjum i Liceum im. Adama Mickiewicza w Tarnowie w latach 1897–1939*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny” 1981, z. 75, *Prace Pedagogiczne* 3, s. 111–125.

Gazety

- „Czas” 1894, r. 47, nr 161, s. 2.
- „Dziennik Polski” (wydanie popołudniowe) 1902, r. XXXV, nr 404, s. 4.
- „Dziennik Polski” (wydanie popołudniowe) 1902, r. XXXV, nr 412, s. 4.
- „Dziennik Polski” (wydanie popołudniowe) 1903, r. XXXVI, nr 273, s. 2.
- „Dziennik Polski” (wydanie popołudniowe) 1904, r. XXXVII, nr 556, s. 3–4.
- „Dziennik Polski” (wydanie poranne) 1904, r. XXXVII, nr 394, s. 4.
- „Gazeta Narodowa” 1906, r. XLVI, nr 56, s. 2.
- „Gazeta Narodowa” 1907, r. XLVII, nr 7, s. 2.
- „Gazeta Powszechna” 1910, r. III, nr 207, s. 4.
- „Gazeta Wieczorna” 1911, r. 1, nr 408, s. 6.
- „Głos Narodu” 1913, r. XXI, nr 146, s. 2.
- „Głos Narodu” (wydanie poranne) 1918, r. XXVI, nr 121, s. 3.

- „Głos Narodu: dziennik polityczny, założony w roku 1893 przez Józefa Rogosza” (wydanie poranne) 1902, r. X, nr 49 s. 2–3.
- „Głos Narodu: dziennik polityczny, założony w roku 1893 przez Józefa Rogosza” (wydanie poranne) 1902, r. X, nr 145, s. 4.
- „Głos Narodu: dziennik polityczny, założony w roku 1893 przez Józefa Rogosza” (wydanie poranne) 1902, r. X, nr 219, s. 5.
- „Głos Narodu: dziennik polityczny, założony w roku 1893 przez Józefa Rogosza” (wydanie poranne) 1903, r. XI, nr 31, s. 5.
- „Głos Narodu: dziennik założony w roku 1893 przez Józefa Rogosza” (wydanie południowe) 1908, r. XVI, nr 390, s. 4.
- „Kraj” 1872, nr 204, s. 1.
- „Kurjer Lwowski” 1903, r. XXI, nr 231, s. 8.
- „Kurjer Lwowski” 1905, r. XXIII, nr 247, s. 7.
- „Kurjer Lwowski” 1905, r. XXIII, nr 350, s. 1.
- „Nowa Reforma” 1903, r. XXII, nr 26, s. 2.
- „Nowa Reforma” 1905, r. XXIV, nr 143, s. 7.
- „Nowa Reforma” 1906, r. XXV, nr 183, s. 4.
- „Nowa Reforma” (numer popołudniowy) 1907, r. XXVI, nr 333, s. 4.
- „Nowa Reforma” (numer popołudniowy) 1907, r. XXVI, nr 495, s. 3.
- „Nowa Reforma” (numer popołudniowy) 1910, r. XXIX, nr 261, s. 5.
- „Nowa Reforma” (numer popołudniowy) 1913, r. XXXII, nr 278, s. 6.
- „Nowa Reforma” (wydanie poranne) 1914, r. XXXIII, nr 216, s. 3.
- „Nowa Reforma” (wydanie poranne) 1915, r. XXXIV, nr 421, s. 3.
- „Nowe Tory: miesięcznik pedagogiczny” 1907, r. 2, z. 5, s. 471, 492, 493.
- „Słowo Polskie” (wydanie popołudniowe) 1906, r. XI, nr 281, s. 11.
- „Słowo Polskie” (wydanie popołudniowe) 1914, r. XIX, nr 382, s. 6.

THE LEGAL BASIS FOR THE ORGANISATION OF WOMEN'S EDUCATION IN GIRLS' HIGH SCHOOLS IN AUSTRIA ON THE SELECTED EXAMPLES OF THE ACTIVITIES OF THE GALICIAN INSTITUTIONS

Abstract

The article presents the legal aspects of the organisation of girls' high schools in Austria and the selected examples of the practice of the Galician institutions. Its main aim is to indicate the solutions which were adopted at the time concerning the status, teaching staff, subjects taught, and examinations conducted. The institutions of this type were established in Galicia at the beginning of the twentieth century and they were to provide an education for girls to a greater extent than the lower-level schools which were contemporarily in operation. The research employed historical-legal and dogmatic methods. Thanks to the former, it was possible to portray individual institutions and legal solutions in a broader context; and thanks to the latter, it was possible to analyse the normative material. The adopted solutions, despite

their positive resonance, cannot be highly rated, for instance, due to the lack of teaching of classical languages. The sources of the article are the ordinances of the Minister of Religion and Education, circulars of the Imperial-Royal National School Board, annual reports of individual institutions published in book form, and press reports.

Keywords: girls' high schools, Galicia, education, women